

ЕТНО-КУЛТУРОЛОШКИ ЗБОРНИК

Књига XXII

Book XXII

ETHNO-CULTURAL ANNALS

for the study of the culture of eastern Serbia and the adjacent areas

SERBIAN EAST IN PAST AND PRESENT: ARCHAEOLOGY, ETHNOLOGY, HISTORY AND LINGUISTICS

Editors

Vojislav Filipović
Ivica Todorović

Editorial Board

Mihaj Radan (Romania), Mirko Blagojević, Milina Ivanović Barišić,
Gordana Blagojević, Dragan Žunić, Stanka Janeva (Bulgaria),
Vladimir Petrović, Aleksandar Bulatović, Daniela Heilmann (Germany),
Aleksandra Papazovska (Macedonia), Irena Ljubomirović, Zoran Vučić,
Nina Aksić, Slaviša Milivojević

Svrljig
2019

Књига XXII

ЕТНО-КУЛТУРОЛОШКИ ЗБОРНИК

за проучавање културе источне Србије и суседних области

СРПСКИ ИСТОК НЕКАД И ДАНАС: АРХЕОЛОГИЈА, ЕТНОЛОГИЈА, ИСТОРИЈА И ЛИНГВИСТИКА

Уредници

Војислав Филиповић

Ивица Тодоровић

Редакција

Михај Радан (Румунија), Мирко Благојевић, Милина Ивановић
Баришић, Гордана Благојевић, Драган Жунић, Станка Јанева (Бугарска),
Владимир Петровић, Александар Булатовић, Данијела Хелман
(Немачка), Александра Папазовска (Македонија), Ирена Љубомировић,
Зоран Вучић, Нина Аксић, Славиша Миливојевић

Сврљиг
2019

УДК 008:39(082.1)

ЕТНО-КУЛТУРОЛОШКИ ЗБОРНИК

Зборник је покренут 1995. године на иницијативу проф. др Сретена Петровића и Етно-културолошке радионице Сврљиг

Издавач: Центар за туризам, културу и спорт, Боре Прице 2, Сврљиг

За издавача: Мирослав Марковић

Рецензенти: др Гордана Благојевић, др Јованка Радић, др Александра Павићевић, др Милина Ивановић Баришић, мр Небојша Ђокић, др Александар Булатовић, др Владимир Петровић, проф. др Артур Банкоф (САД), др Војислав Филиповић

Класификација: Татјана Филиповић – Радулашки

Припрема и штампа: Галаксијанис, Ниш

Тираж: 150

ISBN 978-86-84919-38-2

САДРЖАЈ

I

АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА ИСТОЧНЕ СРБИЈЕ И ДРУГИХ ОБЛАСТИ

Љ. Милановић, С. Пилиповић: БЕЛЕРОФОНТ КРОТИ ПЕГАЗА: ЗЛАТНИ ПРСТЕН ИЗ ПОРОДИНА КОД АЛЕКСИНЦА	9
Ј. Богић, О. Младеновић: АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА ЛОКАЛИТЕТА БАЊИЦА ПОДНО СВРЉИГ ГРАДА У 2017. ГОДИНИ: ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ	21
С. Jerz, J. French, J. Bogić, M. Vranić: KAFANA “MALO VALJEVO” KOD LOZNICE	37
Ž. B. Veljković: PREDLOG TURIZMOLOŠKOG ETIMOLOŠKO- -ARHEOLOŠKOG REČNIKA OPŠTINE SREMSKA MITROVICA	47

II

ИСТОЧНА СРБИЈА И СУСЕДНЕ ОБЛАСТИ – ЛИНГВИСТИКА, ЕТНОЛОГИЈА И ИСТОРИЈА

С. Милорадовић: ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКИ ГОВОРИ	77
Б. Анђелковић: МАНАСТИР ВАСКРЕСЕЊЕ ХРИСТОВО ИЗМЕЂУ РЕЛИГИЈСКИХ И СЕКУЛАРНИХ ДИСКУРСА	87
О. Думић, Н. Ђокић: СЕЛО ГЛОЖАНЕ И ЊЕГОВИ ЦРКВЕНИ ХРАМОВИ	103

III

ОПШТИ СРПСКИ ЕТНИЧКИ КОНТЕКСТ – НАУЧНИ И ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНИ ПРОБЛЕМИ У САВРЕМЕНОСТИ И ПРОШЛОСТИ

Н. Демоња, И. Тодоровић: ЕТНОЛОШКО-ПРАВНИ ПРИЛОГ РАЗМАТРАЊУ И ПРЕВАЗИЛАЖЕЊУ ПРОБЛЕМА БЕЛЕ КУГЕ КОД СРБА	133
Б. Станојевић: ЛИНГВИСТИЧКА ИНТЕРФЕРЕНЦИЈА И КОНТАКТ У РАЗВОЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: ПРЕЛИМИНАРНЕ ХИПОТЕЗЕ	157

М. Ивановић Баришић: ТРАНСПОРТ ДОБАРА У СЕОСКОМ ДРУШТВУ	173

IV СВРЉИШКА ОБЛАСТ У ПРОШЛОСТИ

Н. Ђокић, С. Митровић: ЦРКВЕ У ОКОЛИНИ СВРЉИГА САГРАЂЕНЕ ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА	191

V ХРОНИКА

Осврти и прикази

Приказ изложбе: Кошуља – увек (Вјера Медић)	213
Милина Ивановић Баришић, Одевање у околини Београда – друга половина 19. и прва половина 20. века (Маја Марјановић)	215

In memoriam

Петар Влаховић (1927–2016) (Нина Аксић)	217
Десанка Николић (1929–2016) (Милина Ивановић Баришић)	221

вању на релацијама село – град, значајно је то што је методологија формирана у складу с потребама израде студије и инстинктом истраживача. И на крају, али не и најмање важно, текст одликује питак и примамљив језик изражавања аутора.

Маја Марјановић

IN MEMORIAM

УДК 929"1927/2016":39(497.11)

Петар Влаховић (1927–2016) – научник и педагог

Петар Влаховић је рођен 28. јуна 1927. године у селу Слатина код Бродарева, где је завршио и основну школу. Гимназију је похађао у Колашину, Вршцу и Београду, а затим је 1948. године уписао етнологију на Филозофском факултету Универзитета у Београду.

У свом радном веку, Петар Влаховић је стекао сва звања и добио највише титуле: био је истраживач, научник, универзитетски професор, уредник издања, руководиоца пројеката, директор, академик. Докторирао је на Филозофском факултету у Београду где је примљен за сарадника код проф. Боривоја Дробњаковића на предмету Етнологија народа Југославије. Године 1959. постаје доцент, 1972. ванредни професор, а 1980. године и редовни професор. На овом факултету радио је до 1992. године, а на њему је, осим рада у настави, био и продекан од 1975. до 1977. године, шеф Катедре за етнологију народа Југославије и управник Одељења за етнологију. Поред своје завидне универзитетске каријере, професор Влаховић је покренуо две и данас значајне етнолошке едиције – часопис *Етноантрополошки проблеми* и едицију монографија *Етноантрополошки проблеми*. Едиције су покренуте 1987. године, а издавач је била Катедра за етнологију, данас Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду.

Поред функција које је обављао на факултету, такође је био председник Управног одбора у Етнографском музеју у Београду и уредник *Гласника Етнографског музеја*. Љубав према музејској делатности, посебно према Етнографском музеју, развила се још док је Петар Влаховић био студент, а наследио ју је од свога стрица Митра Влаховића, који је био врсни музеалац, етнолог и дугогодишњи директор Етнографског музеја у Београду. Петар Влаховић је ту своју љубав и, истовремено, значај музеја представио речима да је „музеј ’лабораторија’ Одељења за етнологију Филозофског факултета“ (Радојичић, Драгана. 2016. „Академик Петар Влаховић (1927–2016)“ *Гласник Етнографског института САНУ* LXIV, св. 3: стр. 606).

Значајан траг оставио је и у Етнографском институту САНУ у којем је обављао функцију директора од 1978. до 1982. године. У исто време био је руководиоца и

оснивач институтских пројеката: *Етнолошко проучавање исељеништва из Србије, Етничке и етнолошке одреднице Србије и Етнолошке одлике ђердапског Подунавља II*. Значај који је Петар Влаховић остварио на месту директора Етнографског института САНУ био је велики пре свега због тога што је умешним руковођењем успешно преброђена криза у којој се ова институција налазила до његовог доласка на место директора. „У периоду од 1978. до 1982. године материјална ситуација у Институту је поправљена, динамизирани рад на текућим пројектима, обновљена је издавачка делатност“ (Исто, стр. 606).

Такође, П. Влаховић је био члан и један од оснивача Антрополошког друштва Југославије, као и његов председник готово четрдесет година – 1969. до 2007. године. Покренуо је и његову издавачку делатност – неопходну и изузетно значајну делатност једног научног друштва. Важно је подсетити и на податак да је одржао предавање на оснивању Антрополошког друштва Европе, 1977. године. Петар Влаховић је био добитник многих домаћих и иностраних признања, додељених за његово прегалаштво у струци. Као круна каријере дошло је и редовно чланство у Црногорској академији наука и умјетности 1988. године, у којој је руководио Одбором за етнологију и Одбором за демографију.

Његова научно-истраживачка каријера била је изузетно богата, базирајући се делом и на истраживањима Црне Горе. Као члан Црногорске академије наука и умјетности био је руководиолац неколико пројеката: *Етнолошке одлике Црне Горе, Демографски и популациони проблеми у Црној Гори и Популациони аспекти Црна Гора у XXI столећу у ери компетитивности*. У развоју научне каријере помогло му је и образовање које је стекао на студијама кинеског језика и антропологије, у периоду од 1955. до 1957. године, прво на Универзитету у Пекингу, а затим и на специјализацији из биофизичке антропологије у Љубљани. Петар Влаховић је током универзитетске и научне каријере сарађивао са великим бројем колега из читаве Југославије, али и из иностранства, пре свега из Русије.

Резултати научне каријере Петра Влаховића представљени су у бројним научним радовима, монографијама, уредништвима, чланством у редакцијама и др. Био је уредник часописа *Етноантрополошки проблеми*, у периоду 1987-1998, као и монографија које су оквиру ове едиције изашле у овом периоду; затим *Зборника радова Етнографског института* књ. 9, *Посебних издања Етнографског института САНУ* књ. 19, *Гласника Етнографског института XXVII*, *Зборника са Симпозијума о научном делу Сретена Вукосављевића, Гласника антрополошког друштва Југославије* св. 1, *Етнолошких свезака* бр. 1 и редактор *Специјалних едиција* Етнографског института САНУ No. 1 и 2, као и других издања.

Сам почетак Влаховићевог научног рада обележила је његова докторска дисертација *Бродарево и његова околина*, објављена 1968. године на Универзитету у Београду, у којој се бавио истраживањем свога завичаја. Наставак научних истраживања донео је већи број монографија у његовом опусу, које су разноврсне

по садржају, тематици и географским просторима које описују. Он се у овим монографијама и радовима углавном бавио етно-антрополошким карактеристикама одређеног краја, миграцијама, етногенетским процесима, историјском антропологијом и др. Кроз истраживања у оквиру историјске антропологије – можда и најразвијеније у његовом опусу – „Петар Влаховић указује на настанак појединих етничких заједница, њихове миграције, међусобна мешања и укрштања различитих човекових популација и утицај свега тога на обликовање савремене антрополошке слике на југословенским просторима“ (Ивановна Тегако, Лидија. 2003. „Историјска антропологија – савремени аспект“. *Зборник радова посвећен академику Петру Влаховићу*. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, стр. 161).

Научно-истраживачки опус Петра Влаховића је импозантан – броји преко три стотине библиографских јединица. За његов рад везују се бројне монографије и студије, међу којима издвајамо за ову прилику неколико. *Острво цвећа на превлаци код Тивта* из 1970. године, једна је од првих Влаховићевих ауторских монографија која је представљала је својеврстан туристички водич кроз овај значајан културно-историјски предео у Црној Гори.

Године 1972. П. Влаховић је објавио монографију *Обичаји, веровања и празноверице народа Југославије*, која се базирала на проучавању и сублимираном представљању народне религије, обичаја и веровања народа у Југославији, а која је била приручно средство за студенте етнологије и антропологије, као и за младе истраживаче, што уосталом и сам аутор наводи у предговору издања: „Овај приручник је намењен студентима и свима онима које интересује ова материја. У њему је сажет део предавања да би се олакшао рад студентима који слушају Етнологију народа Југославије као главни или помоћни предмет на Филозофском факултету у Београду. Али приручник ће интересовати и све оне који желе да се упознају са животом и обичајима наших народа“ (стр. 3).

Његов богат опус, посматрано не само бројчано већ и у смислу географске разноликости, допуњује и монографија *Живот и обичаји народа Кине*, коју је објавио 1973. године, петнаест година након повратка са студија из Кине, упознавши и заволевши ову земљу и њену културу. Ово је прва монографија у Југославији о животу и обичајима становника Кине, а настала је „као трајан израз захвалности кинеском народу за гостопримство пружено у тренуцима када је тек исцељивао ране у ратом опустошеној земљи“ (стр. VII).

У вртлогу живота, прилози историјској антропологији – монографија је Петра Влаховића која је објављена 1978. године, као прилог историјској и етничкој антропологији. Овом монографијом аутор је покушао да приближи антропологију етнологији и да их на одређени начин повеже. Влаховић се током професорске каријере бавио етничком и историјском антропологијом – предавао је предмет који се звао Етничка антропологија, те је своја размишљања на поменутом плану и предавања преточио у ову монографију.

Године 1984. објављена му је монографија под називом *Народи и етничке заједнице света*, која географски проширује његов опус на многе мање етничке заједнице у читавом свету. Ова монографија је од изузетног значаја, будући да до њеног публиковања није постојала знатнија литература на ову тему на домаћој сцени. У сарадњи са издавачем „Вук Караџић“ из Београда – Петар Влаховић је сачинио лексикон, коме претходи увод, односно збирка мањих научних радова о томе шта представљају људске заједнице, о приступу етногенези, о миграцијама и образовању великих људских заједница, о распореду савремених народа и етничких заједница света. Петар Влаховић се у овој монографији „критички (...) осврнуо на миграционе конструкције и покушаје да се разјасни порекло одређене људске заједнице. Нагласио је да су етничке заједнице променљиве категорије“ (Ковач, Сенка. 2003. „Поводом 75 година живота академика Петра Влаховића – редовног професора Филозофског факултета у Београду“. *Зборник радова посвећен академику Петру Влаховићу*. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, стр. 65).

Још једна значајна монографија истог аутора објављена је 1987. године у оквиру прве свеске Етноантрополошких проблема, под називом *Писци наше етнологије и антропологије*. Она представља, пре свега, значајан приручник за оне који похађају студије етнологије и антропологије, једнако као и монографија *На животним раскрсницама, прилози проучавању етничких процеса*, која је објављена, такође, 1987. године.

У монографији *Човек у времену и простору. Антропологија* из 1996. године аутор разматра питање антропологије као науке о човеку уопште, а посебно на територији Југославије и Србије. Монографија је сачињена од више научних радова, тако да се свака тема може засебно читати и подробно пропратити. За студенте је значајан приручник.

Монографија *Србија. Земља, народ, живот, обичаји*, објављена 1999. године, доноси Влаховићева сазнања која је стицао током читавог свог животно-научног века, сабрана на једном месту и преточена у размишљања о међуодносу завичаја, Србије и света. Влаховићева сазнања о Србији и истраживања, као и предавања, сабрана су у овој монографији. Ова монографија представља прву свеобухватну етнологску студију о Србији након 19. века. Сачињена је од „поглавља у којима се обрађује природна средина, и време у коме се развија српски народ, порекло становништва, његова етничка историја, миграције, етнички процеси и обликовање тадашње етничке структуре“ (стр. 7).

Поврх свега, академик Петар Влаховић био је и дугогодишњи члан редакције *Етно-културолошког зборника*, у којем је такође оставио значајан траг.

Стваралачким опусом и преданим радом, не само на пољу науке него и на пољу педагогије, Петар Влаховић је обележио етнологију и антропологију након Другог светског рата. Његов константан рад око опстанка Катедре за етнологију (данас и антропологију) и Етнографског Института САНУ, па и око напретка научног

живота уопште, свакако су дали видљиве и драгоцене резултате. Наиме, професор и академик Петар Влаховић оставио је за собом бројне студенте, данас изврсне стручњаке и научнике, али је иза њега остао и научни допринос којим је омогућио неким новим генерацијама да стекну основна знања о етнологији и антропологији, али и да са истраживачком радозналешћу завире у неке недовољно истражене теме, о чему сведоче и искази појединих професора са Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду: „Својим колегама на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, професор Петар Влаховић је несребично помагао да добију одговарајућа научна звања и зато му дугујемо захвалност, што смо од професора учили и што нам је помагао да се снађемо у вртлогу живота и професије“ (Ковач, Сенка. 2003. „Поводом 75 година живота академика Петра Влаховића – редовног професора Филозофског факултета у Београду“, у: *Зборник радова посвећен академику Петру Влаховићу*. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, стр. 67).

Нина Аксић

УДК 929"1929/2016":39(497.11)

Десанка Николић (1929–2016)

Пред сам крај 2016. године – последњег њеног дана, преминула је др Десанка Николић, дугогодишњи сарадник Етнографског института САНУ. Рођена је 1929. године у Београду, где је и дипломирала 1952. године на Филозофском факултету – на одељењу за етнологију. Студирала је заједно са Петром Влаховићем, Милком Јовановић, Видосавом Стојанчевић, Лепосавом Жунић, Ђурђицом Петровић, Сребрицом Кнежевић и др. Била је то прва генерација дипломираних студената етнологије после Другог светског рата, студената који су оставили значајног трага у српској етнолошкој науци.

Професионалну каријеру Д. Николић започела је у Војном музеју у Београду (1954. године), а наставила је у Етнографском институту САНУ (1973. године). Докторску дисертацију *Одевање граничара аустријске Војне Крајине у 18. и 19. веку*, одбранила је 1965. године на Филозофском факултету у Београду, на одељењу за етнологију. Дисертација је, под насловом *Одевање граничара Војне крајине XVIII и XIX веку*, објављена у оквиру едиције *Српског етнографског зборника: Живот и обичаји народни* (књ. 37) чији је издавач Српска академија наука и уметности. Истраживање предеоних целина, нарочито у западној Србији (Стари Влах, Драгачево и др.), истраживање миграција у Бачком Добром Пољу, истраживање околине већих урбаних центара у Србији – Београд, Крушевац и др. само су неке од области у којима је учествовала као истраживач.